

Krokodil, krokodil, miért falsz fel annyi embert? — Ez az én magánügyem.
(...)

Énekek/Éneklem..., ahol a pontok helyén egy személy, egy város vagy egy 'hőstett' megnevezése áll, mint az eposzokban.

Te ... vagy; egy személyhez intézve a verset, összehasonlítva annak tulajdonságait a természet különféle aspektusaival, ahogy például Umberto Saba teszi a *A mia moglie* című versében.

Tavaszi; valamely ismert vers analógiájára. (Koch az olasz iskolákban Salvatore di Giacomo nápolyi dialektusban írt *Primavera* című versét használta modellként.)

Vers különféle tulajdonsághalmazzal; vers, amelyben a fentebb tárgyalt szempontok valamely együttese jut érvényre.

A Koch elbeszélésében leggyakrabban visszatérő jelző az „eccitante” (izgató, izgalmas). Izgalmat keltő kell, hogy legyen a légkör az osztályteremben, miközben a tanulók felfedezik a versek és azok nyelvének világát.

Ehhez a felfedezéshez azután különféle más ('mellék'-) célok elérése is társul. Ilyenek például a következők: részletekre koncentráltatni, megakadályozva a tanulókat abban, hogy általánosítsanak (és annak következtében 'kődbe burkolják' a tapasztalataikat); meg-megtörni a konvencionális reagálás rutinját (ha kell, olykor 'bolond'-nak, 'esztelen'jnek, 'gonosz'-nak is lenni), hogy a tanulók megnyílhasanak a képzelet és az eredetiség 'gazdagsága' számára.

E célok elérése természetesen nem jelenti azt, hogy a tanulók a végén jó verseket fognak írni (hogy 'költők'-ké lesznek), jóllehet megnyithatja az utat efelé is. Minden bizonnyal közelebb juthatnak azonban e gyakorlatok által mind a költészet, mind a saját maguk jobb megértéséhez!

Aki e módszert jobban meg akarja ismerni, annak ki kell próbálni azt!

Terry Olivi; olaszból fordította Petőfi S. János

Kaspar H. Spinner: Umgang mit Lyrik in der Sekundarstufe I.

Baltmannsweiler, Pädagogischer Verlag, 1984. 142 p.

0. Ez a könyv egyike azoknak az utóbbi tizenöt évben német nyelven megjelent könyveknek, amelyeknek célja a költészet oktatása módszertanának 'felfrissítése'. (Címét szabadon a következőképp fordíthatjuk magyarra: Kapcsolat a költészettel a gimnáziumok alsó tagozatában; ez a német kontextusban a 11—14 éves korosztályt jelenti.)

1. A könyv három nagyobb egységből áll: az első (1—24) a költészet iskolai tárgyalása néhány alapvető kérdésével foglalkozik; a második (25—37) konkrét módszertani tanácsokat tartalmaz; végül a harmadik (57—136) a következő tematikus egységekhez nyújt kommentált 'miniantológiát': játék a nyelvvel, szabad természet—városi élet, kívánságok—félelmek, mondák és balladák, én, utazás, szabadság, szerelem, halál. A könyvet rövid metodológiai ajánlóbibliográfia zárja.

2. Ebben a rövid (tartalmi-informatív) recenzióban csupán a módszertani tanácsokat tartalmazó egységgel kívánok foglalkozni, követve annak belső felépítését.

2.1. Az első alfejezetben Spinner annak a meggyőződésnek ad hangot, hogy a költészet oktatásában a hagyományos módszerek kizárólagos alkalmazása helyett célravezetőbb metodikai sokféleségre törekedni.

2.2. A második alfejezet egy *adott vers* nem hagyományos *interpretatív megközelítésének* különféle *formáival* foglalkozik. (Hagyományosnak Spinner azt a megközelítést nevezi, ami abban áll, hogy a tanár „a tárgyalandó vers egy kész interpretációjával a fejében célirányos kérdésekkel megkísérli annak elemeit a tanulók által (re)produkáltatni”.) Ezek a formák Spinner szerint a következők:

2.2.1. *Az első benyomások kifejezésre juttatása és megbeszélése.* Ez a megközelítés nem arra irányul, hogy 'mit szándékozott a költő mondani', hanem arra, hogy az adott vers milyen 'hatást' vált ki a tanulókból. — A megbeszélés megfelelő strukturálásához célravezető először valamennyi tanulót szóhoz jutni hagyni, anélkül, hogy az egyes tanulói megnyilatkozások azonnal megbeszélés tárgyává válnának. Ezt például azáltal is biztosítani lehet, hogy a tanulók olyan (sokszorosított) formában kapják kézhez az interpretálandó verset, amely lehetőséget ad arra, hogy annak általuk kommentálni szándékozott részeihez (e részek közvetlen közelében) írásban tehessek meg megjegyzéseiket.

2.2.2. *Versválasztás és annak motiválása.* Jó módszer a tanulók aktivizálására bevonásuk az interpretálandó versek kiválasztásába. Ez abban áll, hogy egy rendelkezésükre bocsátott 'miniantológiából' a tanulóknak kell kiválasztani, hogy mely versek interpretálásával kívánnak bővebben foglalkozni, melyekével nem, megokolván a választást.

2.2.3. *Az adott versszöveg (közvetlen) tartalmának saját szavakkal történő összefoglalása.* Minthogy a tartalmi összefoglalások (már ahol ezek létrehozhatók) a legtöbb esetben az interpretációhoz vezető út első állomását jelentik, lehetőséget adnak annak felfedésére, hogy az egyes tanulók a versszöveg mely elemeire/részeire helyezik a hangsúlyt. — Lényeges, hogy a tanár ne korrigálja rögtön, ha valamivel nem ért egyet. (Ez a megközelítés nem tévesztendő össze a 'mit akart a költő (vagy a vers) mondani' kérdés 'prózaí parafrázis'-sal való megválaszoltatni akarásával!)

2.2.4. *Az interpretálandó vers részletekben való bemutatása.* Ez a fajta megközelítés nem csupán az éppen bemutatott részlet interpretatív megbeszélésében áll, hanem a 'lehetséges folytatás(ok)' megfogalmazásában is. Ezek a lehetséges folytatások a következő lépésben (a tényleges folytatás bemutatásakor) jelentős szerepet játszanak.

2.2.5. *Kiválasztott szövegrészek előzetes megbeszélése.* A választás nehezebben érthető (többnyire metaforikus/figuratív funkciójú) részekre kell irányuljon, amelyekhez a tanulóknak (esetleg kisebb csoportokat képezve) kell megpróbálni jelentés(eke)t rendelni.

2.2.6. *Jelentéshálók létrehozása.* Ez a megközelítés abban áll, hogy a tanulók kiválasztják az interpretálandó szöveg számukra egymással valamilyen kapcsolatban állónak látszó elemeit, majd megpróbálják az így létrehozott elemhálók közötti (lehetséges) kapcsolatokat elemezni.

2.2.7. *A nyelvi/tipográfiai formára irányuló megjegyzések megfogalmazása.* A cél itt is annak felfedése, hogy a tanulók szerint az interpretálandó vers struktúrájának mely rétege (a hangzásstruktúra, a használt szavak megválasztása, az alkalmazott költői képek, a szintaktikai struktúra, a nyelvi és metrikai-ritmikai struktúra viszonya, a vers globális felépítése, a vers grafikai formája) a fő hordozója az általa kiváltott hatásnak. Ezeknek a rétegeknek az elemzésénél/kiválasztásánál az a kérdés nem játszik szerepet, hogy vajon őket a költő szándékosan alkalmazta-e úgy, ahogy alkalmazásra kerültek, vagy sem.

2.2.8. A saját tapasztalatból származó analógiák figyelembevétele. Ezeknek az analógiáknak az explicit megfogalmazásánál lényeges szerepet játszik a tanulók életkora, amennyiben ez bizonyos életkorban könnyebben, más életkorban nehezebben megy.

2.2.9. Az interpretációra irányuló provokatív tézisek tárgyalása. Itt olyan — vagy a szakirodalomból vett, vagy a tanár által felállított — tézisekről van szó, amelyek nehezen (vagy egyáltalán nem) elfogadhatók.

2.2.10. A költővel kapcsolatos speciális információk figyelembevétele. Ez a megközelítés abban áll, hogy a tanulók először referátumok formájában feldolgozzák a költő életére és/vagy korára vonatkozó ismereteket, s ezután megpróbálnak ezek és az interpretálandó vers között feltételezhető kapcsolatokat felfedni.

2.2.11. Versek összehasonlítása. A fő feladat ennél a megközelítésnél azoknak a szempontoknak az explicit megfogalmazása, amelyekből az interpretálandó vers az interpretálás szempontjából figyelembevételre kiválasztott versekkel összehasonlítható.

2.2.12. Egy vers összehasonlítása ugyanazzal a témával foglalkozó, más típusú szöveggel. Ennél a megközelítésnél a költői megformálás szempontjából specifikus aspektusok elemzése kell hogy előtérben álljon. (Például annak elemzése, hogy mi a különbség egy város/táj versbeli és egy utazási prospektusban található leírása között.)

2.3. A harmadik alfejezet az úgynevezett operatív-kreatív megközelítés különféle formáival foglalkozik. Az 'operatív-kreatív' megjelölés olyan megközelítés-módra utal, amelynél a tanulónak az interpretálás tényleges megkezdése előtt egy általuk nem ismert, interpretálandó vers előzőleg manipulált matériáján — vagy egy eredeti formájában rendelkezésükre bocsájtott versen (verssel kapcsolatban) — különféle szintű, kreativitást igénylő műveleteket kell végrehajtaniuk. [Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy az interpretatív és operatív-kreatív megközelítések egymástól való elkülönítése Spinner itt recenzált könyvében nem tekinthető egyértelműnek.]

2.3.1. Egy vers eredeti formájának helyreállítása. A tanulók egy folyamatosan próza-formában legépell (általában számukra ismeretlen) versszöveget kapnak kézhez, és annak alapján kell megkísérelniük a vers eredeti formájának helyreállítását. E feladat nehézségi foka tetszés szerint választható meg: azonos hosszúságú, rímelő sorokból álló vers eredeti formája könnyebben helyreállítható, mint különböző hosszúságú, nem rímelő sorokból álló; még nehezebbé tehető a feladat azáltal, ha a szöveg előkészítéskor (manipulálásakor) a vers egyes sorain/szövegmondatain belül is végrehajtottak sorrendi változtatásokat.

2.3.2. Elvárások megfogalmazása egy verscímhez. Ennél a megközelítésnél a tanulónak azt kell kifejezésre juttatniuk, hogy szerintük miről szól (miről szólhat) az adott című, számukra ismeretlen vers. Ennek a megközelítésnek egy variánsa abban áll, hogy a tanulónak egy vagy több, egymást közvetlenül nem követő verssorhoz/versrészelethez kell megpróbálniuk elfogadható szövegkontextust létrehozni.

2.3.3 Asszociációk létrehozása egy vers fő fogalmihoz (vezérmotívumaihoz). A tanár felírja a táblára az interpretálandó vers két-három fő fogalmát (vezérmotívumát), s a tanulónak ezekhez kell asszociatív módon más fogalmakat rendelniük.

2.3.4. Egy vers anticipálása. Amikor ez megvalósíthatónak látszik, a tanár megpróbálhat a tanulókkal 'verset' íratni a számukra ismeretlen, interpretálandó vers témájáról.

2.3.5. Egy vers összeállítása részeiből. A tanár verssorokra (vagy azoknál nagyobb egységekre) szabdalja az interpretálandó s feltételezése szerint a tanulók számára ismeretlen verset, s a tanulóknak ezek összekevert halmazából kell megkísérelniük helyreállítani az eredeti verset. — A tanár két csoportra is oszthatja a tanulókat, s az adott vers manipulatív előkészítését az egyik csoportra bízhatja.

2.3.6. Egy vers létrehozása adott szövegből. Ennél a megközelítésnél a tanár összekeverheti például két vers szövegét, és (megmondva vagy meg nem mondva, hogy az adott esetben két vers összekevert szövegét bocsájtotta a tanulók rendelkezésére) kerestetheti a tanulókkal a szerintük egymáshoz illeszkedő szövegrészeket. E megközelítés egy másik formája abban áll, hogy a tanár a vers egyes szövegmondatait paradigmaticus alternatívák közé rejti, s az így előállított (a vers szövegmondatainak eredeti sorrendjét követő) alternatívahalmazból próbálja meg létrehozni az eredeti verset. (Egy szövegmondat paradigmaticus alternatívájának nevezzük azt a szövegmondatot, amelyben az eredeti szövegmondat alanya/állítmánya/tárgya/határozója helyén az eredetitől eltérő lexikai egység áll.)

2.3.7. Egy hiányos versszöveg kiegészítése. Ennél a megközelítésnél a tanár elhagyhatja például az interpretálandó vers címét, elhagyhatja egyes rímhelyzetben álló szavait, elhagyhatja a vers befejező részét, és ezt/ezeket próbálhatja meg pótolni a tanulókkal.

2.3.8. Egy vers lerövidítése vagy kibővítése. A lerövidítés például úgy történhet, hogy a tanár aláhúztatja a tanulókkal az adott vers számukra legfontosabbnak látszó fogalmait, és ezekből új szövegkonfigurációt képeztet velük. — Kibővítés különösen rövid, asszociációkat ébresztő verseken hajtható végre, és a bővítés a vers bármely részére irányulhat.

2.3.9. Egy vers felhasználása 'saját versprodukciónak' modelljeként. Ennél a megközelítésnél a tanulóknak egy adott vers felépítésével analóg felépítésű saját 'verset' kell megkísérelniük létrehozni. E feladat megoldása a tanulóktól megköveteli az adott vers kompozíciójának alapos elemzését, mert csak így kezdhetnek hozzá a feladat eredményt ígérő elvégzéséhez.

2.3.10. Adott verstartalom 'visszaadása' más perspektívából. Ennél a megközelítésnél a tanulóknak egy adott versszöveget kell újrafogalmazniuk, az adotttól eltérő perspektívából. Jóllehet ez a megközelítés elsősorban prózaszövegek operatív átalakítására alkalmas, Spinner alkalmazhatónak tartja versszövegekre is; példaként Goethe „Büvészinas”-ának újrafogalmazását említi a 'bűvészmeister' perspektívájából (e példa megoldását azonban nem mutatja be).

2.3.11. Egy vers átírása más versmodell szerint. Ennél a megközelítésnél a tanulóknak egy adott vers más versmodellbe való transzplantálását kell megkísérelniük.

2.3.12. Vers alkotása adott modell nélkül. Ennél a megközelítésnél a tanár minden előzetes megkötés nélküli verset próbál meg létrehozni a tanulókkal. (Spinner hangsúlyozza, hogy ez a megközelítés is a versek sajátosságainak mélyebb megismertetését/megismerését szolgálja, és nem azt, hogy a tanulók 'költővé' váljanak.)

2.3.13. Levélírás egy adott versről. Ennél a megközelítésnél a tanulóknak (például egy barátjukhoz címzett) levélben kell elmondaniuk, hogy miért tetszik (vagy miért nem tetszik) nekik az adott vers.

2.3.14. Kollázs készítése versekből. Ennek a megközelítésnek az előnyét Spinner abban látja, hogy a tanulóktól nem kíván meg fejlett fogalmazási készséget, mégis alkalmas a nyelvhasználat különféle aspektusai megértésének elmélyítésére.

2.3.15. Képi ábrázolás készítése egy adott vershez. Ez a megközelítés olyan aspektusokra irányíthatja a tanulók figyelmét/képzletét, amelyek az adott vers (első) olvasásánál nem játszottak szerepet. (Elképzeltető például egy 'illusztrált antológia' létrehozása is egy osztály valamennyi tanulójának közreműködésével.)

2.3.16. Egy adott vers eljátszása. Ennél a megközelítésnél a vers hangjátékká alakításának megkíséreltetése éppúgy elképzelhető, mint pantomimmá, bábjátékká, árnyjátékká — természetesen minden esetben az adott vers jellegétől függően.

2.3.17. Adott vers előadása. Ez a megközelítés versek felolvasását éppúgy magába foglalja, mint előzőleg megtanult versek szabad elmondását (esetleg különböző prozódiaikkal), sőt gitárkísérettel való eléneklését is.

*

E fejezet következő két alfejezete az elemzésnél figyelembe veendő/vehető nyelvi és verstani szempontokat tárgyalja röviden. Ezek ismertetésétől itt — közismertségük miatt — eltekintek. Az utolsó alfejezetben Spinner egy didaktikailag előkészített példát mutat be, amelynél azonban az előzőekben tárgyalt megközelítések közül igen kevés kerül alkalmazásra.

3. A recenzált könyv itt tárgyalt fejezete nem nyújt többet, mint egy megközelítés-katalógust, az egyes megközelítések mélyrehatóbb elemzése és (teoretikus és/vagy pedagógiai szempontból) meggyőző szisztematizálása nélkül. Bővebb információforrásként a szerző más — német nyelvű — könyvekre utal.

Petőfi S. János